

A Meta-Analysis of the Relationship between Social Support and Academic Performance¹

Emad Aldin Ahrari^{2*}, Javad Mesrabadi³, Seyed Qasem Mosleh⁴

(Received: 2022.10.30 - Accepted: 2023.07.08)

1- This article is derived from independent research project.

2- Ph. D. Student of Educational Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran.

*- Corresponding Author: ahrariemad825@gmail.com

3- Full Professor of Educational Psychology, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran. mesrabadi@azaruniv.ac.ir

4- Ph.D. Student of Educational Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran. aram.moslehi@gmail.com

Abstract

Social support as a relevant and effective variable on academic performance has been investigated in many studies, and the different and sometimes contradictory results of these studies highlight the necessity of a meta-analytical study. This study aimed to combine the findings of 12 years of Iranian and international investigations which had studied the relationship between social support and academic performance. The statistical population included Iranian and internationally published and available studies related to the subject from 2009-2021. Based on the inclusion and exclusion criteria, 55 studies and 101 effect sizes were selected. Finally, after sensitivity analysis and removal of extreme effect sizes, 79 effect sizes were analyzed. The results showed that the combined effect size was 0.189 for the fixed model and 0.220 for the random model. In this study, gender and age were studied as qualitative and quantitative moderator variables, respectively. The results showed that there was no significant difference in the effect sizes of the relationship between social support and academic performance based on gender. The meta-regression results also showed that by increasing the age mean, the effect size decreases to a very small significant amount and a small part of the total heterogeneity is explained by the age mean of the initial studies. As a result, based on obtained effect size, social support is effective in increasing students' academic performance.

Keywords: Social support, Academic performance, Meta-analysis

فرا تحلیل رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی^۱

عمادالدین احراری^{۲*}، جواد مصرآبادی^۳، سیدقاسم مصلح^۴

(دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۰۸ - پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۷)

چکیده

حمایت اجتماعی به عنوان متغیری مرتبط و تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی، در پژوهش‌های متعددی مورد بررسی قرار گرفته که نتایج متفاوت و بعضاً متناقض این پژوهش‌ها، ضرورت یک مطالعه فراتحلیلی را برجسته می‌سازد. پژوهش حاضر با هدف ترکیب یافته‌های ۱۲ سال پژوهش که در داخل و خارج کشور به بررسی رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی پرداخته بودند، انجام شد. جامعه آماری شامل پژوهش‌های داخلی و خارجی چاپ شده و در دسترس مرتبط با موضوع بود که به ترتیب در سال‌های ۱۳۸۹-۱۴۰۰ و ۲۰۲۱-۲۰۰۹ انتشار یافته‌اند. براساس ملاک‌های ورود و خروج ۵۵ پژوهش و ۱۰۱ اندازه اثر برگزیده شد که در نهایت پس از تحلیل حساسیت و حذف اندازه اثرهای افراطی ۷۹ اندازه اثر وارد تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد که اندازه اثر ترکیبی برای مدل ثابت ۰/۱۸۹ و برای مدل تصادفی ۰/۲۲۰ بود. در این پژوهش، جنسیت و سن به ترتیب به عنوان متغیرهای تعدیل‌کننده کیفی و کمی مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج نشان داد که بین اندازه اثرهای رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی براساس جنسیت تفاوت معناداری وجود نداشت. همچنین نتایج فرارگرسیون نشان داد که با افزایش میانگین سنی از میزان اندازه اثر به مقدار بسیار ناچیز و معناداری کاسته می‌شود و سهم اندکی از ناهمگنی کل توسط میانگین سنی پژوهش‌های اولیه تبیین می‌شود. در نتیجه بر مبنای اندازه اثرهای به دست آمده حمایت اجتماعی در افزایش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است.

واژگان کلیدی: حمایت اجتماعی، عملکرد تحصیلی، فراتحلیل

۱- مقاله حاضر مستخرج از طرح پژوهشی مستقل نویسندگان است.

۲- دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

*- نویسنده مسئول: ahrariemad825@gmail.com

۳- استاد روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

mesrabadi@azaruniv.ac.ir

۴- دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

aram.moslehi@gmail.com

مقدمه

از جمله مسائل مورد توجه نظام‌های آموزشی و متولیان تعلیم و تربیت، عملکرد تحصیلی فراگیران است. مدارس، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی نیز در همین راستا با سرعت بیشتری در حال توسعه هستند تا در این دنیای رقابتی فارغ‌التحصیلانی با عملکرد تحصیلی بالاتر تربیت کنند (فرانسیس و بابو، ۲۰۱۹). عملکرد تحصیلی به‌عنوان یکی از شاخص‌های ارزیابی یادگیری دانش‌آموزان و کیفیت آموزش طی سال‌های متمادی به‌طور گسترده‌ای مورد توجه بوده (سورگی و همکاران، ۱۳۹۹) و از جمله عوامل مهمی است که نقشی مؤثر در رشد فردی و اجتماعی افراد یک جامعه بر عهده دارد (رجبیان و اصغری ابراهیم‌آباد، ۱۳۹۸)؛ چنین پیامدهای مثبتی، ارتقاء عملکرد تحصیلی فراگیران را به یکی از مهم‌ترین اهداف آموزش تحصیلی بدل ساخته است (اوضاعی، احمدی، عظیم پور، ۱۴۰۰).

ادبیات پژوهشی تعاریف متعددی از عملکرد تحصیلی را به دست می‌دهد که برخی از این تعاریف بهتر مفهوم آن را مشخص می‌کنند. به‌عنوان مثال عملکرد تحصیلی "به‌عنوان نتیجه‌ای که نشان‌دهنده موفقیت در تحصیل است درک می‌شود" (دالسیو و اولیو، ۲۰۱۹: ۶). همچنین میهایلسکو، دیاکونسکو، دانسون و سیوبانو (۲۰۱۶) عملکرد تحصیلی را "دستاوردهای آموزشی ناشی از عملکرد دانش‌آموز در واحدهای درسی انتخاب‌شده، مشارکت در کلاس و حتی آزمون‌های کلاسی می‌دانند" (به نقل از کیت و همکاران، ۲۰۱۸: ۹۷). با التفات به اینکه این متغیر نقشی مهم در پیش‌بینی موفقیت و بهزیستی در بزرگسالی بر عهده داشته (برونینگ و ریگولون، ۲۰۱۹)، در سال‌های اخیر توجه متخصصان تعلیم و تربیت و روانشناسان تربیتی را بیش‌ازپیش به خود جلب نموده و پژوهش‌های قابل توجهی در زمینه عملکرد تحصیلی و شناسایی عوامل مرتبط با آن انجام شده است (وحیدی و براتعلی، ۱۳۹۶). بررسی نتایج این پژوهش‌ها نشان داده است که عملکرد تحصیلی تحت تأثیر یک عامل نیست و عوامل متعددی بر آن اثرگذارند (محمدی مولود و زوار، ۱۳۹۹) که قطعاً آگاهی از این عوامل و بررسی ارتباطشان با عملکرد تحصیلی می‌تواند در مدیریت مطلوب آن‌ها کمک‌کننده باشد (فرانسیس و بابو، ۲۰۱۹). از جمله این عوامل می‌توان به عوامل بین فردی بالأخص حمایت اجتماعی اشاره نمود که در پژوهش‌های مختلف ارتباط آن با عملکرد تحصیلی مورد بررسی قرار گرفته است.

حمایت اجتماعی، درواقع همان "ادراک اشتراک‌گذاری منابع و امکانات بین دو فرد فراهم‌کننده و دریافت‌کننده است که به‌منظور افزایش بهزیستی دریافت‌کننده انجام می‌شود" (کائور و بری، ۲۰۲۰: ۷).

-
- 1- Academic Performance
  - 2- Francis & Babu
  - 3- D'Alessio & Avolio
  - 4- Mihăilescu, Diaconescu, Donisan & Ciobanu
  - 5- Keat et al.
  - 6- Browning & Rigolon
  - 7- Kaur & Beri

۱۹۲۶). کوهن ۱ (۲۰۰۴: ۶۷۶) نیز حمایت اجتماعی را " شبکه‌ای اجتماعی می‌داند که با ارائه منابع روان‌شناختی و مادی به توانایی فرد برای مقابله با استرس کمک می‌کند". این عامل نه تنها در کنار آمدن با استرس‌های زندگی می‌تواند کمک‌کننده باشد (سو، ۲۰۲۰)، بلکه ضمن افزایش سلامت جسمی، روانی و سازگاری فرد، عملکرد وی را نیز در زمینه‌های مختلف افزایش می‌دهد به‌نوعی که شخص دریافت‌کننده حمایت اجتماعی بیشتر، وضعیت بهتری را از نظر سلامتی، عملکرد رفتاری و تحصیلی تجربه می‌کند (شیربندی و همکاران، ۱۳۹۹). همچنین حمایت اجتماعی با بهبود کیفیت زندگی فراگیران و نیز افزایش حرمت خود آنان منجر به عملکرد تحصیلی بهتر و محافظت از آن‌ها در برابر خستگی عاطفی می‌گردد (لی و همکاران، ۲۰۱۸)؛ بنابراین حمایت اجتماعی یک متغیر مهم محیطی در تبیین عملکرد تحصیلی فراگیران است (پورسید و همکاران، ۱۳۹۴) که شماری از پژوهش‌ها رابطه آن را با عملکرد تحصیلی مورد حمایت قرار داده‌اند.

به‌عنوان مثال نتایج مطالعه سبزی‌خوشنامی و همکاران (۱۳۹۶) حاکی از آن بود که عملکرد مثبت منابع حمایتی با کاهش فشارها و تنش‌های محیط دانشگاهی، خوابگاهی و سایر محیط‌ها به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم منجر به افزایش عملکرد تحصیلی می‌شود. مرادی و همکاران (۱۳۹۴) نیز در پژوهش خود رابطه مثبت و معناداری بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی یافتند. شماری دیگر از پژوهش‌ها نیز، رابطه مثبت و معنادار حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی را مورد حمایت قرار دادند (آگبیدی و اوگوو، ۲۰۱۶؛ صفایی و همکاران، ۱۳۹۸؛ احراری و همکاران، ۱۳۹۷؛ لی و همکاران، ۲۰۱۸؛ سو، ۲۰۲۰). از طرفی تمنایی فر و منصوره نیک (۱۳۹۳)، در مطالعه خود رابطه معناداری بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی نیافتند. همچنین در پژوهش‌های دیگری نیز بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی رابطه معناداری یافت نشد (ضیائی، ۱۳۹۳؛ چاینا، ۴، ۲۰۱۵؛ بیسون، ۵، ۲۰۱۷).

شایان ذکر است که گرچه نظام پژوهشی کشور همه‌ساله هزینه‌های هنگفتی را جهت انجام پژوهش‌ها می‌پردازد، گاهی یافته‌های این پژوهش‌ها با یکدیگر در تضاد است (فیضی و مصرآبادی، ۱۳۹۴). پژوهش‌هایی هم که تاکنون در حوزه رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی انجام شده است، به دلایلی از جمله تفاوت در میزان حمایت اجتماعی در جوامع و فرهنگ‌های مختلف، اجرای پژوهش در جوامع، نمونه‌ها و مقاطع تحصیلی متفاوت و نیز سایر عوامل، نتایجی مبهم، نارسا و گاه متناقض به‌دست داده‌اند که عملاً با چنین نتایجی، تصمیمات کاربردی مؤثری نمی‌توان گرفت؛ بنابراین ضرورت انجام یک تحقیق فراتحلیل جهت یکپارچه‌سازی و منسجم کردن نتایج موجود لازم به‌نظر می‌رسد.

-
- 1- Cohen
  - 2- Li et al.
  - 3- Ogbuide & Ugwu
  - 4- China
  - 5- Bisson

در بررسی پیشینه پژوهشی، تاکنون پژوهش فراتحلیلی که منحصرأ به طور خاص و مدون به بررسی رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی پرداخته باشد در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر یافت نشد؛ اما پژوهشگرانی در خارج کشور، در مطالعات فراتحلیلی خود به صورت ضمنی در بطن پژوهش‌های خود به بررسی رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی پرداخته‌اند.

به‌عنوان مثال چو و همکاران ۱ (۲۰۱۰) در پژوهش خود با عنوان فراتحلیل روابط حمایت اجتماعی و بهزیستی در کودکان و نوجوانان به بررسی ۲۴۶ مطالعه اولیه پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها حاکی از رابطه مثبت و معنی‌دار حمایت اجتماعی و پیامدهای بهزیستی از جمله عملکرد تحصیلی بود که اندازه اثر خلاصه برای رابطه بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی برابر با ۰/۱۰۵ بود.

در فراتحلیل ریچاردسون و همکاران ۲ (۲۰۱۲) نیز با ترکیب نتایج ۱۳ سال پژوهش در زمینه پیشایندهای عملکرد تحصیلی، به مطالعه همبستگی بین معدل دانشگاه و ۵۰ سازه مفهومی متمایز پرداختند. ۴۲ سازه از ۵۰ سازه مذکور مربوط به عوامل غیرعقلانی (غیر ذهنی) و متشکل از ۵ طبقه بود. یکی از این طبقات تأثیرات شرایط روانی اجتماعی را مورد بررسی قرار داده بود که از جمله سازه‌های این طبقه، حمایت اجتماعی بود که نتایج پژوهش آنان ضمن تأیید رابطه مثبت و معنی‌دار بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی، اندازه اثر خلاصه برای این رابطه را ۰/۰۸ گزارش نمود.

در یک فراتحلیل مشابه کوئیلز-روبرس و همکاران ۳ (۲۰۲۱) به بررسی عوامل انگیزشی، عاطفی و اجتماعی تبیین‌کننده عملکرد تحصیلی در کودکان ۶ تا ۱۲ ساله پرداختند. آنان با بررسی ۱۹ مطالعه، رابطه‌ای مثبت و معنادار و اندازه اثری برابر با ۰/۲۱۰ بین عوامل اجتماعی و عملکرد تحصیلی یافتند. آنان دریافتند که متغیر جنسیت در این رابطه نقش تعدیل‌کننده نداشته، اما نقش سن به‌عنوان متغیر تعدیل‌کننده، معنادار بود و با افزایش میانگین سنی از اندازه اثر رابطه عوامل اجتماعی و پیشرفت تحصیلی به مقدار اندک کاسته می‌شود.

بنابراین با توجه به اهمیت عملکرد تحصیلی و شناسایی عوامل مرتبط و تأثیرگذار بر آن که کماکان در اولویت پژوهشی بسیاری مؤسسات و نهادهای آموزشی و پژوهشی قرار دارد و همچنین با اتکا به مبانی نظری و تجربی مطرح‌شده در راستای رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی که نشان‌دهنده تعدد مقالات و مطالعات انجام‌شده در این خصوص و نیز وجود تفاوت‌ها و حتی تناقضات در یافته‌های این پژوهش‌هاست، درمی‌یابیم که چنین نتایج متفاوت و متناقضی، علاوه بر اینکه اتخاذ تلویحات و تصمیمات مؤثر و کاربردی مبتنی بر این یافته‌ها را با مشکل مواجه می‌سازد، ضرورت و وجوب انجام یک مطالعه فراتحلیل را در خصوص رابطه بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی برجسته می‌سازد و از آنجاکه تاکنون

1- Chu et al.

2- Richardson et al.

3- Quílez-Robres et al.

در داخل کشور، هیچ پژوهش فراتحلیلی به بررسی رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی نپرداخته و از طرفی در خارج کشور نیز تا به حال پژوهش فراتحلیلی، منحصرأ و به طور خاص این رابطه را مورد بررسی قرار نداده است؛ لذا خلاً پژوهش فراتحلیل در این خصوص مشهود بوده و بر این مبنا پژوهش حاضر با هدف بررسی و ترکیب نتایج حاصل از مطالعات اولیه انجام شده در این زمینه انجام می‌پذیرد تا نتایج حاصل، ضمن یکپارچه‌سازی و سازمان‌دهی یافته‌های حاصل از پژوهش‌های اولیه انجام شده، میزان اهمیت و اثرگذاری حمایت اجتماعی را در ارتقاء عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان آشکار سازد.

روش

روش پژوهش حاضر، فراتحلیل است و از آنجا که در برگزیده پژوهش‌های اولیه‌ای از نوع روش تحقیق همبستگی بود، از خانواده r و ضریب همبستگی پیرسون به عنوان شاخص r استفاده شد. جامعه آماری این فراتحلیل شامل کلیه پژوهش‌های چاپ شده و در دسترس مرتبط با رابطه بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی بود که در داخل و خارج از کشور به ترتیب در سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۸۹ و ۲۰۲۱-۲۰۰۹ منتشر شده بودند.

ملاک‌های ورود پژوهش‌های اولیه به فراتحلیل حاضر عبارت‌اند از: ۱. پژوهش‌های داخلی و خارجی چاپ شده و در دسترس که به ترتیب در سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۸۹ و ۲۰۲۱-۲۰۰۹ با روش همبستگی و مدل‌یابی به بررسی رابطه بین حمایت اجتماعی و یا مؤلفه‌های حمایت اجتماعی با عملکرد تحصیلی (پیشرفت تحصیلی) پرداخته‌اند ۲. دارا بودن داده‌های کافی برای محاسبه اندازه اثر ۳. در دسترس بودن متن کامل منابع ۴. پژوهش‌های دانشجویی نیز باید در سطح کارشناسی ارشد و دکتری باشند. ملاک‌های خروج نیز عبارت‌اند از: ۱. پژوهش‌هایی که اطلاعات توصیفی لازم را بیان نکرده بودند ۲. پژوهش‌های واحدی که با عناوین مختلف در مجلات یا مؤسسات مختلف چاپ شده باشند ۳. مقالاتی که از پایان‌نامه‌ها اقتباس و اطلاعاتشان مجدداً جمع‌آوری شده باشد ۴. پژوهش‌هایی که دارای کفایت لازم نباشند یا به لحاظ روش‌شناختی ضعف داشته باشند.

تعیین کلیدواژه‌ها: به منظور جستجو و انتخاب پژوهش‌های اولیه، ابتدا پیشینه پژوهشی مرور و سپس کلیدواژه‌های معتبر تعیین شدند. این کلیدواژه‌ها برای متغیر پیش‌بین شامل: حمایت اجتماعی، حمایت اجتماعی ادراک شده، حمایت اجتماعی خانواده، حمایت اجتماعی دوستان، حمایت اجتماعی افراد مهم، حمایت اجتماعی والدین، حمایت اجتماعی معلمان و برای متغیر ملاک نیز عملکرد تحصیلی، پیشرفت تحصیلی تعیین شدند.

حجم نمونه و روش نمونه‌گیری: جهت تعیین نمونه آماری پژوهش حاضر از پژوهش‌هایی که در پایگاه‌های اطلاعاتی ایران از قبیل نورمگز، مگیران، پایگاه علمی جهاد دانشگاهی، پرتال جامع علوم انسانی، گنج

ایراندک، ویراساینس، علم نت و سیویلیکا نمایه و به طور کامل قابل دسترس بودند استفاده شد. برای پژوهش‌های خارجی در دسترس نیز از پایگاه‌های اطلاعاتی از قبیل SAGE journals، Academia.edu، SciELO، Scopus، PubMed، Frontiers، Taylor & Francis Online (tandfonline)، Science Direct، Springer، Google Scholar و Research Gate استفاده گردید. این پژوهش‌ها با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. نتایج این جستجو شامل ۸۰ پژوهش اولیه بود که از این تعداد ۱۰ پژوهش با جامعه آماری مؤنث، ۴ پژوهش با جامعه آماری مذکر و ۶۶ پژوهش با جامعه آماری متشکل از هر دو جنس بودند. همچنین از این تعداد پژوهش، ۶۱ پژوهش میانگین سنی جامعه مورد پژوهش را در اطلاعات توصیفی ارائه نموده بودند. در نهایت از مجموع ۸۰ پژوهش اولیه، براساس ملاک‌های ورود و خروج در نهایت ۵۵ پژوهش با ۱۰۱ اندازه اثر شناسایی شدند.

ابزار گردآوری اطلاعات: به منظور جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش، از چک‌لیست مشخصات طرح‌های پژوهشی که توسط مصرآبادی (۱۳۹۵) طراحی شده است، استفاده شد. با توجه به اینکه واحد تجزیه و تحلیل در مطالعات فراتحلیل، گزارش نهایی پژوهش‌های انجام شده مرتبط با موضوع است، این چک‌لیست نوعی فرم ثبت اطلاعات پژوهش‌های اولیه است که می‌تواند مشمول مواردی همچون عنوان پژوهش، نام پژوهشگران، نوع پژوهش اولیه (مقاله، پایان‌نامه و طرح)، سال انجام پژوهش، محل انجام پژوهش، متغیرهای پیش‌بین و ملاک و یا در مطالعات اثربخشی متغیرهای مستقل و وابسته و تعاریف مفهومی و عملیاتی آن‌ها، جامعه و نمونه آماری و نیز روش نمونه‌گیری، روش پژوهش، ابزارهای مورد استفاده، آماره‌ها یا مقادیر آزمون‌های آماری لازم برای محاسبه اندازه اثر و نیز اطلاعاتی از این دست باشد.

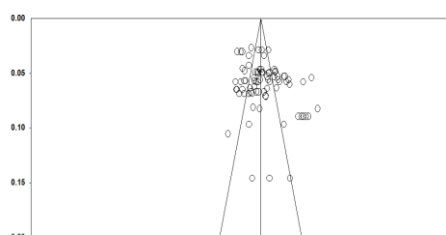
روش تجزیه و تحلیل اطلاعات: بررسی و تجزیه و تحلیل پژوهش‌های اولیه، با استفاده از اندازه اثر پژوهش‌های اولیه، اندازه اثر ترکیبی با دو مدل اثرات ثابت و تصادفی، نمودار قیفی، تحلیل حساسیت، آزمون همگنی، مجذور I و آماره امن از تخریب صورت پذیرفت. همچنین برای ترکیب نتایج و محاسبه اندازه اثر خلاصه از نرم‌افزار جامع فراتحلیل ۱ نسخه دوم استفاده شد.

یافته‌ها

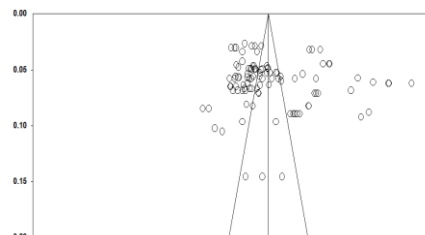
با در نظر گرفتن ملاک‌های ورود و خروج ۵۵ پژوهش با ۱۰۱ اندازه اثر شناسایی شد. پیش از تحلیل داده‌ها، پیش‌فرض‌های آماری مورد بررسی قرار گرفت. از مهم‌ترین این پیش‌فرض‌ها می‌توان به نبود داده‌های پرت و نرمال بودن داده‌ها اشاره نمود. در فراتحلیل برای حذف اندازه اثرهای پرت از تحلیل حساسیت استفاده می‌شود. در این روش پس از شناسایی اندازه اثرهای پرت و افراطی، آن‌ها را حذف و سپس تجزیه و تحلیل

تکرار می‌گردد. سوگیری انتشار در این فراتحلیل، با استفاده از یک شیوه گرافیکی (نمودار کیفی ۱) و نیز شاخص آماری تعداد امن از تخریب ۲ مورد بررسی قرار گرفت.

همان‌طور که در شکل ۱ مشاهده می‌شود، برخی از پژوهش‌ها اندازه اثر نامتعارف و پرت دارند که موجب نامتقارن شدن نمودار کیفی شده‌اند؛ لذا پس از حذف اندازه اثرهای پرت نمودار شکل ۲ حاصل گردید که شکلی متقارن دارد.

شکل ۲: نمودار کیفی بعد از تحلیل حساسیت
Figure 2
Funnel plot after sensitivity analysis

شکل ۱: نمودار کیفی قبل از تحلیل حساسیت
Figure 1
Funnel plot before sensitivity analysis

همچنین با توجه به اینکه از جمله دلایل اصلی سوگیری انتشار، چاپ نشدن اثر و در نتیجه وارد نشدن پژوهش‌های غیرمعنادار به فراتحلیل است؛ لذا آزمون تعداد امن از تخریب ۳ تعداد تحقیقات چاپ‌نشده‌ای را نشان می‌دهد که با افزودن آن‌ها به فراتحلیل، میانگین اندازه اثر غیرمعنی‌دار شود (مصرآبادی، ۱۳۹۵)؛ بنابراین برآورد مقدار امن از تخریب برای پژوهش‌های فوق می‌تواند شاخصی از میزان اطمینان در مورد یافته‌های حاصل از فراتحلیل باشد. در فراتحلیل حاضر، تعداد امن از تخریب برابر با عدد ۳۸۰۲ پژوهش انتشارنیافته غیرمعنادار است و بدین معناست است که باید تعداد ۳۸۰۲ پژوهش غیرمعنادار انتشارنیافته وجود داشته باشد تا در مجموع رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان معنادار نشود. درنهایت براساس شاخص‌های فوق تعداد ۲۲ اندازه اثر افراطی از ۱۰۱ اندازه اثر اولیه حذف گردید و تعداد ۷۹ اندازه اثر باقی ماند که در تحلیل‌های بعدی فقط این اندازه اثرها مورد استفاده قرار گرفتند.

جدول ۱: اندازه اثرهای ترکیبی دو مدل ثابت و تصادفی رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی

مقدار p P value	مقدار Z Z value	فاصله اطمینان ۰/۹۵ 0.95 confidence interval		اندازه اثر ترکیبی Combined effect size	تعداد اندازه اثر Number of effect size	مدل model
		حد بالا Upper limit	حد پایین Lower limit			
0.001	32.951	0.200	0.178	0.189	79	ثابت Fixed
0.001	11.941	0.254	0.185	0.220	79	تصادفی Random

در جدول ۱ اندازه اثرهای ترکیبی دو مدل ثابت و تصادفی رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی ارائه شده است. همان طور که مشاهده می شود، اندازه های اثر ترکیبی حاصل از ۷۹ اندازه اثر، براساس مدل های ثابت و تصادفی به ترتیب برابر با ۰/۱۸۹ و ۰/۲۲۰ به دست آمده است که هر دوی آنها به لحاظ آماری معنی دار می باشند ($P \leq 0/05$). غالباً فراتحلیل ها، مبتنی بر دو مدل ثابت و تصادفی هستند. مدل ثابت بر این فرض استوار است که یک اندازه اثر واقعی وجود دارد که زیربنای تمامی تحلیل هاست؛ اما در مدل تصادفی فرض بر این است که پژوهش های موجود در فراتحلیل یک نمونه تصادفی از اندازه اثرهای ممکن هستند و اندازه اثر هر تحقیق، صرفاً برآوردی از اندازه اثرهای واقعی جامعه است اندازه اثر واقعی از پژوهشی به پژوهشی دیگر متفاوت است (مصرآبادی، ۱۳۹۵). از سوی دیگر به منظور تعیین مدل نهایی فراتحلیل و به منظور حصول از وجود متغیرهای تعدیل کننده، مجموعه ای از تحلیل های ناهمگنی صورت می پذیرد که در صورت وجود ناهمگنی در اندازه اثرهای پژوهش های اولیه، مدل تصادفی انتخاب خواهد شد که به نوعی گویای این است که در جامعه آماری ماهیت روابط متغیر پیش بین و ملاک متأثر از متغیرهای تعدیل کننده است.

جدول ۲: شاخص های ناهمگنی اندازه اثر در بین تحقیقات اولیه رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی

Table 2
Heterogeneity Indices of effect size among primary studies on the relationship between social support and academic performance

سطح معناداری P-value	درجه آزادی DF	I مجذور I-squared	Q کوکران Cochran Q
0.001	78	89.802	764.886

performance

در جدول ۲ نتایج بررسی ناهمگنی اندازه اثر در بین تحقیقات اولیه رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی ارائه شده است. نتایج نشان داد که براساس شاخص Q کوکران ۱ مقدار این شاخص برابر با ۷۶۴/۸۸۶ است و به لحاظ آماری معنی دار است ($P \leq 0.05$) که نشان دهنده وجود ناهمگنی بین پژوهش‌های اولیه است. با توجه به محدودیت شاخص Q کوکران نسبت به حجم نمونه، از شاخص مجذور I استفاده شد که مقدار آن برابر با ۸۹/۸۰۲ است و بنابر معیار هیگینز و همکاران ۲ (۲۰۰۳) این مقدار حاکی از ناهمگنی بالا در پژوهش‌های اولیه است. شاخص‌های ناهمگنی در پژوهش حاضر، در واقع حاکی از آن‌اند که احتمالاً متغیرهایی تعدیل‌کننده در رابطه بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی نقشی معنی‌دار ایفا می‌کنند؛ بنابراین مدل انتخابی فراتحلیل حاضر، مدل تصادفی با اندازه اثر ترکیبی ۰/۲۲۰ خواهد بود که طبق ملاک کوهن (۱۹۷۷؛ به نقل از مصرآبادی، ۱۳۹۵) جزو اندازه اثرهای کوچک است.

به دلیل وجود ناهمگنی در پژوهش‌های اولیه، احتمالاً متغیرهای دیگری همچون مقطع تحصیلی، ابزار سنجش مورد استفاده در مطالعات اولیه، سال انتشار پژوهش، جنسیت و سن آزمودنی‌ها می‌توانند در این خصوص نقش تعدیل‌کننده داشته باشند که پژوهشگران این پژوهش براساس یافته‌ها و اطلاعات توصیفی ارائه شده در بطن پژوهش‌های اولیه، دو متغیر جنسیت و سن را به ترتیب به عنوان متغیرهای تعدیل‌کننده کیفی و کمی مورد بررسی قرار دادند که نتایج در ادامه ارائه شده است.

جدول ۳: اندازه اثرهای ترکیبی مدل تصادفی رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی براساس جنسیت

Table 3

Combined effect sizes of random model of social support and academic performance based on gender

مقدار P P value	مقدار Z Z value	فاصله اطمینان confidence interval		اندازه اثر ترکیبی Combined effect size	تعداد اندازه اثر Number of effect size	جنسیت Gender
		حد بالا Upper limit	حد پایین Lower limit			
		0.007	2.695			
0.023	2.266	0.335	0.025	0.185	11	مؤنث Female
0.001	11.837	0.262	0.190	0.226	64	مختلط Mixed

در جدول ۳ اندازه اثرهای ترکیبی مدل تصادفی رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی براساس جنسیت ارائه شده است. اندازه اثر خلاصه مدل تصادفی براساس جنسیت مذکر، مؤنث و مختلط به ترتیب مقدار

1- Cochran Q
2- Higgins et al.

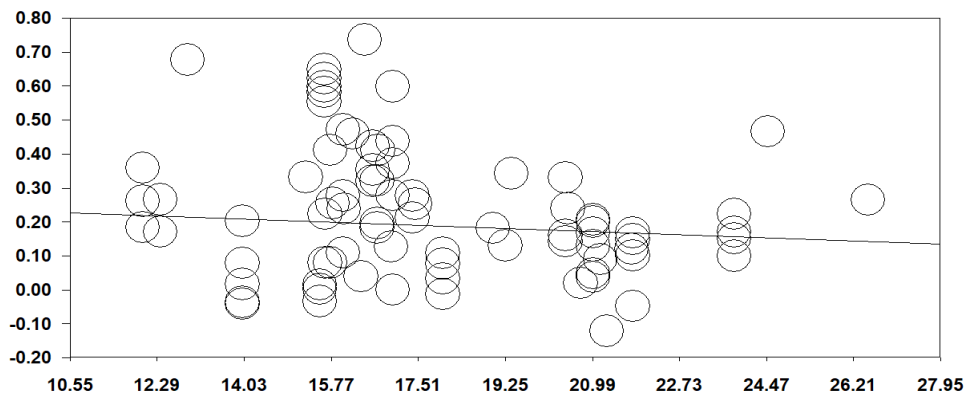
۰/۱۹۹، ۰/۱۸۵ و ۰/۲۲۶ به دست آمد؛ که همگی به لحاظ آماری معنادار هستند ($P \leq 0/05$) و بیشترین اندازه اثر مربوط به پژوهش‌های با نمونه مختلط می‌باشد. به منظور بررسی معناداری تفاوت در اندازه‌های اثر مشاهده شده در این پژوهش‌ها از آزمون آنوا یک‌راهه استفاده شد. با توجه معنی‌داری آزمون لون که نشان‌دهنده تخطی از پیش فرض همگنی واریانس‌هاست، از آزمون برون-فروسیث ۱ استفاده شد. مقدار آماره در این آزمون ۲/۰۶۱ به دست آمد که به لحاظ آماری معنی‌دار نیست ($P > 0/05$)؛ بنابراین بین اندازه اثرهای مشاهده شده در رابطه بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی براساس جنسیت تفاوت معناداری مشاهده نمی‌شود.

جدول ۴: شاخص‌های ناهمگنی اندازه اثر در بین تحقیقات اولیه بر اساس جنسیت

Table 4
Heterogeneity Indices of effect size among primary studies based on gender

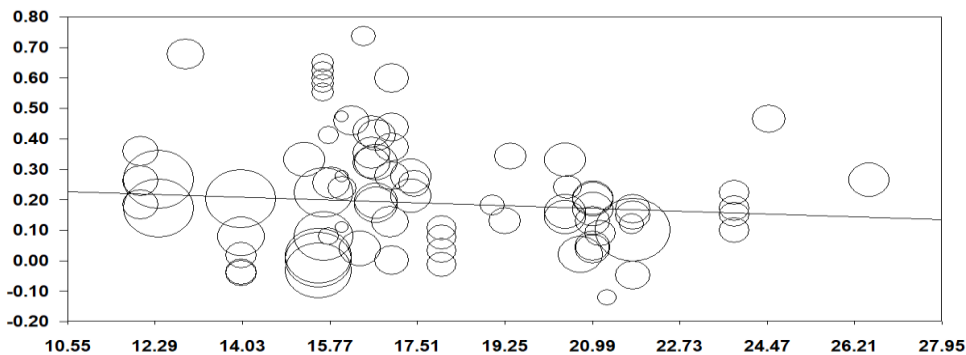
جنسیت Gender	Q کوکران Cochran Q	I مجذور I-squared	درجه آزادی DF	سطح معناداری P-value
مذکر Male	21.170	85.829	3	0.001
مؤنث Female	167.240	94.021	10	0.001
مختلط Mixed	576.202	89.066	63	0.001

در جدول ۴ شاخص‌های ناهمگنی اندازه‌های اثر پژوهش‌های اولیه بر اساس جنسیت ارائه شده است. شاخص Q در هر یک از نمونه‌های مذکر، مؤنث و مختلط نشان از وجود ناهمگنی دارد که به لحاظ آماری معنی‌دار است ($P \leq 0/05$). از طرفی ناهمگنی کل برابر با ۷۶۴/۸۸۶ است که از این مقدار سهم جنسیت برابر با ۰/۲۷۵ است که نشان می‌دهد مقدار ناهمگنی بین سه گروه از پژوهش‌های اولیه بر اساس جنسیت ۰/۲۷۵ است و عامل جنسیت نمی‌تواند از موارد ایجادکننده ناهمگنی بین اندازه‌های اثر باشد. از طرفی با توجه به حساسیت شاخص Q به حجم نمونه، از شاخص مجذور I استفاده می‌کنیم که بر اساس این شاخص، ناهمگنی در تمامی نمونه‌های مؤنث، مذکر و مختلط بالا بوده و به ترتیب برابر با ۹۴/۰۲۱، ۸۵/۸۲۹ و ۸۹/۰۶۶ می‌باشد؛ در نتیجه جنسیت در رابطه بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی نقش تعدیل‌کننده ندارد؛ بنابراین احتمالاً عواملی غیر از جنسیت در ایجاد ناهمگنی نقش دارند. در این فراتحلیل میانگین سنی به عنوان متغیر تعدیل‌کننده کمی در نظر گرفته شد و با استفاده از فرا رگرسیون ۱، نقش آن در رابطه بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی مورد بررسی قرار گرفت که نتایج در ادامه ارائه می‌شوند.

شکل ۳: نمودار پراکنش برای پیش‌بینی اندازه‌های اثر Z فیشر براساس میانگین سنی بدون وزن دهی
 Figure 3
 Scatter plot for predicting Fisher's Z effect sizes based on age mean without weighting

در شکل ۳ نمودار پراکنش برای پیش‌بینی اندازه‌های اثر Z فیشر بر مبنای میانگین سنی بدون وزن دهی ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، خط رگرسیون دارای شیب بسیار ناچیز منفی است که مبین این امر است که با افزایش میانگین سنی در پژوهش‌ها، از میزان اندازه‌های اثر در پژوهش‌های اولیه به میزان بسیار کمی کاسته می‌شود.

شکل ۴: نمودار پراکنش برای پیش‌بینی اندازه‌های اثر Z فیشر براساس میانگین سنی با وزن دهی
 Figure 4
 Scatter plot for predicting Fisher's Z effect sizes based on age mean with weighting

در شکل ۴ وزن هر کدام از پژوهش‌های اولیه لحاظ شده است که تغییر در اندازه دایره‌ها آن را نشان می‌دهد. در واقع این شکل نشان می‌دهد که کدام پژوهش بیشترین تأثیر را روی شیب خط رگرسیون دارد.

جدول ۵: نتایج آزمون معنی‌داری مدل فرارگرسیون برای پیش‌بینی اندازه‌های اثر براساس میانگین سنی

Table 5

Significance test results of Meta regression model to predict the effect sizes based on the age mean

منابع	Q کوکران	درجه آزادی	سطح معناداری
Sources	Cochran Q	DF	P-value
مدل	9.31	1	0.002
باقیمانده	755.573	77	0.001
کل	764.886	78	0.001

در جدول ۵ نتایج معنی‌داری مدل فرارگرسیون برای پیش‌بینی اندازه‌های اثر براساس میانگین سنی در پژوهش‌های اولیه ارائه شده است. ناهمگنی کل برابر با $764/886$ است و مقدار $9/31$ از این مقدار توسط میانگین سنی تبیین می‌شود که به لحاظ آماری معنی‌دار است ($P \leq 0/05$)؛ بنابراین میانگین سنی سهم اندکی در تبیین ناهمگنی اولیه دارد.

جدول ۶: مدل فرارگرسیون برای پیش‌بینی اندازه‌های اثر براساس میانگین سنی آزمودنی‌ها در پژوهش‌های اولیه

Table 6

Meta regression model for predicting effect sizes based on the subjects age mean in primary studies

شاخص‌ها	اندازه اثر	خطای معیار	فاصله اطمینان	مقدار Z	سطح معناداری
Indices	Effect size	Standard error	confidence interval	Z value	P-value
			حد پایین Lower limit		
			حد بالا Upper limit		
میانگین سنی Age mean	-0.00527	0.00173	-0.00189	-3.05	0.002

در جدول ۶ مدل فرارگرسیون برای پیش‌بینی اندازه‌های اثر براساس میانگین سنی آزمودنی‌ها در پژوهش‌های اولیه ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود شیب خط برای میانگین سنی برابر با $-0/005$ است که آن هم به لحاظ آماری معنی‌دار است ($P \leq 0/05$)؛ به عبارتی به ازای هر یک واحد افزایش در میانگین سنی، از اندازه اثر به میزان $0/005$ کاسته می‌شود. براین اساس می‌توان چنین نتیجه گرفت که میانگین سنی پژوهش‌های اولیه به‌عنوان متغیر تعدیل‌کننده کمی، تأثیری بسیار اندک و معنی‌داری بر اندازه‌های اثر در پژوهش‌های اولیه داشته است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از انجام فراتحلیل حاضر جمع‌آوری و ترکیب یافته‌های ۱۲ سال پژوهش در زمینه رابطه بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی در داخل و خارج کشور است. نتایج حاصل از این فراتحلیل نشان داد که اندازه اثر ترکیبی مدل تصادفی برای رابطه بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی برابر با $0/220$ به‌دست آمد که به لحاظ آماری معنی‌دار بود و حاکی از رابطه مثبت بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی بود. نتایج

حاصل از بررسی جنسیت و سن به‌عنوان متغیرهای تعدیل‌کننده کیفی و کمی نشان داد که تفاوت معناداری بین اندازه اثرهای رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی براساس جنسیت مشاهده نشد و از طرفی نتایج فرارگرسیون بیانگر این بود که افزایش میانگین سنی موجب کاهش ناچیز اما معنادار اندازه اثر می‌شود. یافته کلی این پژوهش مبنی بر اینکه حمایت اجتماعی با عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌داری دارد با یافته پژوهش‌های پورسید و همکاران (۱۳۹۴)، سبزی‌خوشنامی و همکاران (۱۳۹۶)، لی و همکاران (۲۰۱۸)، آگبیدی و اوگوو (۲۰۱۶)، صفایی و همکاران (۱۳۹۸)، احاراری و همکاران (۱۳۹۷)، سو (۲۰۲۰) و نیز با یافته فراتحلیل‌های چو و همکاران (۲۰۱۰)، ریچاردسون و همکاران (۲۰۱۲) و کوئیلز-روبرس و همکاران (۲۰۲۱) همسو می‌باشد؛ چراکه چو و همکاران (۲۰۱۰) در فراتحلیل خود که رابطه حمایت اجتماعی و پیامدهای بهزیستی از جمله عملکرد تحصیلی را بررسی نمودند، اندازه اثر ترکیبی برای رابطه بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی را $ES=0/105$ گزارش کردند. ریچاردسون و همکاران (۲۰۱۲) نیز در فراتحلیل خود حمایت اجتماعی را به‌عنوان یکی از پیشایندهای روانی اجتماعی عملکرد تحصیلی در نظر گرفتند و اندازه اثر ترکیبی رابطه بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی را $ES=0/08$ گزارش نمودند. همچنین در فراتحلیل مشابهی که کوئیلز-روبرس و همکاران (۲۰۲۱) انجام دادند، اندازه اثر رابطه عوامل اجتماعی و عملکرد تحصیلی را $ES=0/210$ گزارش نمودند که بسیار مشابه اندازه اثر فراتحلیل حاضر ($ES=0/220$) است. در مجموع ملاحظه می‌شود که در تمامی فراتحلیل‌های مذکور اندازه اثر ترکیبی به‌دست‌آمده نزدیک به اندازه اثر ترکیبی فراتحلیل حاضر می‌باشد و همگی طبق ملاک کوهن (۱۹۷۷)؛ به نقل از مصرآبادی، (۱۳۹۵) اندازه اثری کوچک هستند؛ بنابراین نتایج این فراتحلیل نیز مؤید رابطه مثبت و معنی‌دار حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی است.

یافته فوق را می‌توان از منظر مدل سپر ۱ حمایت اجتماعی تبیین نمود. در این مدل حمایت اجتماعی نقش حفاظتی داشته و زمانی که افراد در معرض استرس قرار می‌گیرند، از آنان حفاظت می‌کند (رادریگز و کوهن ۲، ۱۹۹۸)؛ بنابراین از آنجا که عرصه تحصیل بارها به‌عنوان منبع استرس شناسایی شده (پاسکو و همکاران ۳، ۲۰۲۰؛ ازسابان و همکاران ۴، ۲۰۱۹) و پژوهش‌های قبلی نیز نشان داده‌اند که استرس ناشی از تحصیل منجر به کاهش عملکرد تحصیلی می‌شود (پاسکو و همکاران، ۲۰۲۰)؛ در نتیجه ادراک در دسترس بودن و نیز استفاده واقعی از حمایت اجتماعی، عناصری هستند که در قالب نقش حفاظتی حمایت اجتماعی، می‌توانند استرس ناشی از تحصیل را کاهش دهند (آگبیدی و اوگوو، ۲۰۱۶؛ ایگلسیا و همکاران ۵، ۲۰۱۴) و کاهش استرس ناشی از تحصیل، عملکرد تحصیلی بهتر را به دنبال خواهد داشت (چوی و همکاران ۶

- 1- Buffering model
- 2- Rodriguez & Cohen
- 3- Pascoe et al.
- 4- Ozsaban et al.
- 5- Iglesia et al.
- 6- Choi et al.

۲۰۱۹)؛ بنابراین می‌توان گفت که حمایت اجتماعی با حفاظت و کمک به فراگیران در کنار آمدن با موقعیت‌های استرس‌زای تحصیلی، منجر به مدیریت و کاهش استرس گشته که خود بهبود عملکرد تحصیلی را به دنبال خواهد داشت.

با توجه به ناهمگنی موجود در فراتحلیل حاضر، متغیرهای جنسیت و سن به ترتیب به‌عنوان متغیرهای تعدیل‌کننده کیفی و کمی مورد تحلیل قرار گرفتند. نتایج حاصل از بررسی جنسیت حاکی از آن بود که در رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی نقش جنسیت به‌عنوان متغیر تعدیل‌کننده کیفی معنادار نیست و عامل جنسیت از عوامل ایجاد ناهمگنی نبود. در تبیین این یافته می‌توان گفت که از آنجاکه در پژوهش‌های سبزی‌خوشنامی و همکاران (۱۳۹۶) و سیف‌زاده و همکاران (۱۳۹۸) تفاوت معناداری بین حمایت اجتماعی به لحاظ جنسیت یافت نشد و هر دو جنس کم‌وبیش سطح یکسانی از حمایت اجتماعی را تجربه می‌کنند و از طرفی با التفات به نتایج پژوهش‌های تاستان و همکاران ۱ (۲۰۱۸) و میردربیکوند و همکاران (۱۳۹۴) که در آن‌ها نیز در عملکرد تحصیلی، تفاوت جنسیتی معناداری یافت نشد؛ بنابراین می‌توان چنین گفت که در مجموع متغیرهای حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی و نیز رابطه بین آن‌ها متأثر از جنسیت نبوده و جنسیت نمی‌تواند عامل معناداری در ایجاد تفاوت در تجربه دریافت و ادراک حمایت اجتماعی و نیز میزان عملکرد تحصیلی اشخاص باشد. براین اساس درمی‌یابیم که حمایت اجتماعی صرف‌نظر از عامل جنسیت عملکرد تحصیلی را بهبود می‌بخشد. این یافته با فراتحلیل کوئیلز-روبرس و همکاران (۲۰۲۱) همسو بود چراکه در پژوهش آن‌ها نیز نقش جنسیت به‌عنوان متغیر تعدیل‌کننده کیفی در رابطه بین عوامل اجتماعی و عملکرد تحصیلی معنادار نبود. در نتیجه عامل جنسیت نمی‌تواند به‌عنوان متغیر تعدیل‌کننده سهمی در تبیین ناهمگنی داشته و بین اندازه اثرهای رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی تفاوت معناداری ایجاد کند.

یافته دیگر فراتحلیل حاضر این بود که با افزایش میانگین سنی به‌عنوان متغیر تعدیل‌کننده کمی، از اندازه اثر رابطه بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی به مقدار ناچیز اما معناداری کاسته می‌شود و سن بخشی از ناهمگنی موجود را تبیین می‌کند. این یافته نیز با فراتحلیل کوئیلز-روبرس و همکاران (۲۰۲۱) همسو است. آنان در فراتحلیل خود به این نتیجه رسیدند که سن در رابطه بین عوامل اجتماعی و عملکرد تحصیلی نقش تعدیل‌کننده داشته و با افزایش سن از اندازه اثر رابطه بین عوامل اجتماعی و عملکرد تحصیلی به مقدار کم کاسته می‌شود. همچنین آنان شیب خط در مدل فرارگرسیون را برای میانگین سنی $-0/05$ گزارش نمودند که با آنچه در فراتحلیل حاضر به دست آمد ($-0/005$) هم‌جهت و به لحاظ مقدار تا حدودی مشابه است. تبیین این یافته لزوم بررسی حمایت اجتماعی برحسب فرایند رشد خودتنظیمی را ضروری می‌نماید؛ نظریه‌پردازان حمایت اجتماعی بر این باورند که تمام روابطی که فرد با دیگران برقرار می‌کند،

حمایت اجتماعی محسوب نمی‌شود. به عبارتی روابط منبع حمایت اجتماعی نیستند بلکه در دسترس بودن یا مناسب بودن افراد برای رفع نیازهای فردی منبع حمایت اجتماعی ادراک شده محسوب می‌گردد (چادویک و کولینز، ۱، ۲۰۱۵). برحسب دیدگاه شناختی-اجتماعی بندورا تحول (شکل‌گیری) خودتنظیمی، در مراحل نخست تحت تأثیر اثرات اجتماعی مانند الگوها، توصیف کلامی، راهنمایی و بازخورد اجتماعی و در مراحل نهایی تحت تأثیر اثرات خود مانند فرایندهای خودتنظیمی و باورهای خودکارآمدی است (بندورا، ۲۰۰۱). نکته قابل‌توجه در این رویکرد اهمیت اثرات اجتماعی و تعامل‌های مربوطه است (کارشکی و محسنی، ۱۳۹۵). به عبارت دیگر از منظر این دیدگاه در مهر و موم‌های اولیه، نقش اطرافیان و به‌ویژه حمایت اجتماعی آنان از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ اما با افزایش سن، توانایی به‌کارگیری راهبردهای خودتنظیمی موجب بهبود روندهای برنامه‌ریزی، هدف‌گذاری و نظارت افراد در همه عرصه‌های زندگی می‌گردد و این امر باعث می‌شود که دانش‌آموز نسبت به همه امور زندگی خویش بالأخص زمینه تحصیلی حساس‌تر گردد و نسبت به تنظیم خواب، تغذیه، فعالیت‌های بدنی در کنار فعالیت‌های یادگیری به‌تنهایی و به‌صورت مستقل مبادرت ورزد (مزوک و همکاران، ۳، ۲۰۱۷). بدیهی است در سنین ابتدایی بیشتر فرایند خودتنظیمی از طریق حمایت اجتماعی مراقبان و خانواده تدارک دیده می‌شود و به‌مرور زمان با کسب استقلال بیشتر و بهبود فرایند خودتنظیمی نقش سایر افراد و خانواده در این امر کم‌رنگ شده و فرد شخصاً مسئولیت‌های خویش را بر عهده می‌گیرد. لذا این امر باعث می‌شود که با افزایش سن میزان حمایت اجتماعی کاهش یافته (جنسن و همکاران، ۴، ۲۰۱۴) و اهمیت حمایت اجتماعی، منابع و ویژگی‌های آن در طول زندگی تغییر می‌نماید (جورج و همکاران، ۵، ۱۹۸۵)؛ در نتیجه ضمن کاهش حمایت اجتماعی با افزایش سن، اهمیت آن نیز در مراحل مختلف زندگی دستخوش تغییر می‌گردد و عواملی دیگر اهمیت و سهم بیشتری نسبت به حمایت اجتماعی در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی به خود اختصاص می‌دهند که بدین ترتیب منجر می‌شود اندازه اثر رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی کاهش یابد.

از طرفی اندازه اثر ترکیبی این پژوهش طبق ملاک کوهن در حد کوچک است که بیانگر آن است که حمایت اجتماعی با عملکرد تحصیلی رابطه دارد؛ اما شدت و میزان این رابطه و تأثیرگذاری آن بالا نیست و احتمالاً عوامل دیگر نقشی برجسته‌تر در ارتقاء عملکرد تحصیلی دارند. البته این به این معنا نیست که نقش حمایت اجتماعی در ارتقاء عملکرد تحصیلی نادیده گرفته شود؛ بلکه باید در کنار سایر عوامل مؤثر به کار گرفته شود تا هر چه بیشتر در راستای کمک به فراگیران و بهبود عملکرد تحصیلی‌شان گام برداشت.

1- Chadwick & Collins

2- Bandura

3- Mezuk et al.

4- Jensen et al.

5- George et al.

علی‌رغم نتایج حاصل، این فراتحلیل با محدودیت‌هایی مواجه بوده است که می‌توان به عدم دسترسی کامل به همه منابع، ناکافی بودن آماره‌های توصیفی ارائه‌شده در جداول توصیفی برخی مقالات و همچنین ناکافی بودن اطلاعات روش‌شناسی در برخی از مطالعات که روند شناسایی بهتر متغیرهای تعدیل‌کننده را با مشکل مواجه می‌نمود، اشاره نمود. با توجه به این محدودیت‌ها و نیز اینکه هنوز هم بخش قابل‌توجهی از ناهمگنی احتمالاً توسط عوامل دیگری همچون تفاوت سطوح حمایت اجتماعی و ادراک آن در جوامع مختلف، تفاوت تیپ‌های شخصیتی افراد در دریافت و ادراک حمایت اجتماعی، تفاوت در ابزارهای سنجش حمایت اجتماعی، خطای نمونه‌گیری و مانند این‌ها ایجاد می‌شود؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود به‌منظور جمع‌آوری اطلاعات جامع‌تر، پژوهش‌های بیشتری در جوامع و مقاطع مختلف تحصیلی با لحاظ نمودن متغیرهای تعدیل‌کننده مختلف انجام گیرد تا امکان بررسی دقیق‌تر و بهتر رابطه بین حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی فراهم شود و در مجموع بتوانیم به اندازه اثر واقعی در این رابطه نزدیک‌تر شویم. به‌علاوه براساس نتایج حاصل از این پژوهش که بیانگر نقش مثبت حمایت اجتماعی در موقعیت‌های تحصیلی و افزایش عملکرد تحصیلی فراگیران است، می‌توان ضمن توجه به سایر عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی، با آگاهی‌رسانی به والدین، معلمان و مربیان از طریق مدارس، کارگاه‌ها، رسانه‌ها، آنان را در فراهم آوردن محیط‌های حمایتی مناسب یاری نمود. همچنین با توجه به عدم تعدیل‌کنندگی نقش جنسیت در این رابطه، می‌توان با آگاه نمودن متولیان آموزش و پرورش و سازمان‌های ذی‌صلاح از نقش مثبت حمایت اجتماعی در ارتقاء عملکرد تحصیلی، آنان را به تهیه محتوای کتب و برنامه‌های آموزشی منطبق بر ارزش و ارتقاء حمایت اجتماعی در دانش‌آموزان تشویق نمود تا ضمن ارتقاء ادراک دانش‌آموزان از اهمیت و نقش مؤثر حمایت اجتماعی در عملکرد تحصیلی، موجبات همراهی بیشتر آنان را در فعالیت‌هایی که از سوی معلمان و مربیان در راستای تشکیل گروه‌های دوستی و حمایتی ارائه می‌شوند، فراهم نمود. از سوی دیگر نظر به اینکه با افزایش سن اندازه اثر رابطه حمایت اجتماعی و عملکرد تحصیلی کاهش می‌یابد و نیز با توجه به نقش حمایت اجتماعی در مواجهه با رویدادهای استرس‌زا، می‌توان علاوه بر تدوین کتب، برنامه‌ها و فعالیت‌های مناسب برای مقاطع دانشگاهی، تصمیمات مشابهی را نیز برای فارغ‌التحصیلان و حتی سنین بالاتر در محیط‌ها و بسترهای متفاوت اتخاذ نمود.

References

منابع

احراری، عمادالدین، نجفی، محمود و محمدی‌فر، محمدعلی. (۱۳۹۷). رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی: نقش واسطه‌ای حرمت خود و حمایت اجتماعی. *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۱۵(۳۰)،

۱-۲۸.

- اوضاعی، نسرین، احمدی، غلامعلی و عظیم‌پور، احسان. (۱۴۰۰). تأثیر ادراک از محیط یادگیری و درگیری تحصیلی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه: نقش میانجیگری خودکارآمدی تحصیلی. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۲۲(۱)، ۱۸۱-۱۶۸.
- پورسید، سیدمهدی، متولی، محمدمسعود، پورسید، سیدرضا و براهیمی، زهرا (۱۳۹۴). رابطه استرس ادراک‌شده، کمال‌گرایی و حمایت اجتماعی با فرسودگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانشجویان. *دوماهنامه علمی-پژوهشی راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۸(۳)، ۱۹۴-۱۸۷.
- تمنایی‌فر، محمدرضا و منصورینیک، اعظم. (۱۳۹۳). ارتباط ویژگی‌های شخصیتی، حمایت اجتماعی و رضایت از زندگی با عملکرد تحصیلی دانشجویان. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۲۰(۱)، ۱۶۶-۱۴۹.
- سبزی‌خوشنامی، محمد، اباذری، زینب و قاسم‌زاده، داود. (۱۳۹۶). بررسی رابطه حمایت اجتماعی و تجربه دوره تحصیلی با عملکرد تحصیلی دانشجویان رشته‌های توان‌بخشی دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی تهران در سال تحصیلی ۹۴-۹۵. *فصلنامه علمی پژوهشی آموزش عالی ایران*، ۸(۳)، ۱۳۷-۱۵۵.
- سورگی، سیروس، غنی‌فر، محمدحسن، اسدی‌یونسی، محمدرضا و آهی، قاسم. (۱۳۹۹). اثربخشی خودمهارگری هیجانی بر سرزندگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان. *فصلنامه سلامت روان کودک*، ۷(۳)، ۵۲-۴۰.
- سیف‌زاده، علی، حقیقتیان، منصور و مهاجرانی، علی‌اصغر. (۱۳۹۸). حمایت اجتماعی ادراک‌شده و انزوای اجتماعی در سالمندان. *تصویر سلامت*، ۱۰(۴)، ۳۰۹-۳۰۰.
- شیربندی، محترم، کاکایی، سجاد، چراغی‌کهره، عرفان و شریفی، حسین. (۱۳۹۹، ۲۴ اسفند). *رابطه هوش هیجانی و حمایت اجتماعی با پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر هلیلان*. سومین همایش بین‌المللی روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی ایران، همدان، ایران. ۱-۹.
- صفایی، مریم، رضایی، علی‌محمد و طالع‌پسند، سیاوش. (۱۳۹۸). پیش‌بینی عملکرد تحصیلی براساس حمایت خانواده، حمایت دوستان و دیگران: نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و مجذوبیت تحصیلی. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۱۵(۵۲)، ۲۶۸-۲۳۹.
- ضیایی، سهیلا. (۱۳۹۳). ارتباط استرس آموزش بالینی با استرس رویدادهای زندگی، خودکارآمدی، حمایت اجتماعی، روش‌های مقابله با استرس و عملکرد تحصیلی در دانشجویان مامایی. *دوماهنامه راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۷(۴)، ۲۵۶-۲۴۹.
- فیضی، ایوب و مصرآبادی، جواد. (۱۳۹۴). فراتحلیل اثربخشی روش‌های تدریس گروهی بر انواع شاخص‌های شناختی، عاطفی و اجتماعی فراگیران. *نوآوری‌های آموزشی*، ۱۴(۴)، ۱۲۳-۱۰۰.

- کارشکی، حسین و محسنی، نیک‌چهره. (۱۳۹۵). *انگیزش در یادگیری و آموزش: نظریه‌ها و کاربردها*. تهران: آوای نور.
- محمدی‌مولود، سعید و زوار، تقی. (۱۳۹۹). رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی: یک مطالعه فراتحلیلی. *علوم تربیتی*، ۲۷(۱)، ۱۸۲-۱۶۱.
- مرادی، ندا، حاجی‌یخچالی، علیرضا و مروتی، ذکراه. (۱۳۹۴). رابطه علی مدیریت زمان و حمایت اجتماعی ادراک‌شده با بهزیستی روان‌شناختی و عملکرد تحصیلی با میانجی‌گری تنیدگی تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز. *دست‌آوردهای روانشناختی (علوم تربیتی و روان‌شناسی)*، ۲۲(۱)، ۲۰۹-۲۲۶.
- مصراآبادی، جواد. (۱۳۹۵). *فرا تحلیل مفاهیم، نرم‌افزار و گزارش‌نویسی*. تبریز: انتشارات دانشگاه شهید مدنی آذربایجان.
- میردریکوند، فیروز، حسین‌نژاد، غلام‌رضا، علی‌عسگری، مجید و ادیب‌منش، مرزبان. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر روش تدریس فعال بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در درس علوم پایه سوم راهنمایی شهر اندیمشک. *پژوهش در برنامه‌ریزی درسی*، ۱۲(۴۷)، ۱۴۴-۱۳۳.
- وحیدی، زهرا و براتعلی، مریم. (۱۳۹۶). پیش‌بینی میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه براساس مهارت‌های فراشناختی و خودنظم‌بخشی. *دوماهنامه علمی-پژوهشی راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۱۰(۲)، ۱۱۴-۱۰۳.
- Ahrari, E., Najafi, M., & Mohammadifar, M. (2018). The Relation of Emotional Intelligence and Academic Achievement: The Mediating Role of Self-Esteem and Social Support. *Journal of Educational Psychology Studies*, 15(30), 1-28. [In Persian]
- Bal-Taştan, S., Davoudi, S. M. M., Masalimova, A. R., Bersanov, A. S., Kurbanov, R. A., Boiarchuk, A. V., & Pavlushin, A. A. (2018). The impacts of teacher's efficacy and motivation on student's academic achievement in science education among secondary and high school students. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 14(6), 2353-2366.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual review of psychology*, 52(1), 1-26.
- Bisson, K. H. (2017). *The Effect of anxiety and depression on college students' academic performance: Exploring social Support as a moderator*. master's thesis, Abilene Christian University, Electronic Thesis and Dissertations.
- Browning, M. H., & Rigolon, A. (2019). School green space and its impact on academic performance: A systematic literature review. *International journal of environmental research and public health*, 16(3), 429.
- Chadwick, K. A., & Collins, P. A. (2015). Examining the relationship between social support availability, urban center size, and self-perceived mental health of recent

- immigrants to Canada: a mixed-methods analysis. *Social Science & Medicine*, 128, 220-230.
- China, F. T. (2015). *The Relationship Between Social Support, Social Adjustment, Academic Adjustment, and Academic Performance Among College Students in Tanzania*. Doctoral dissertation, The Azad University of Tanzania.
- Choi, C., Lee, J., Yoo, M. S., & Ko, E. (2019). South Korean children's academic achievement and subjective well-being: The mediation of academic stress and the moderation of perceived fairness of parents and teachers. *Children and Youth Services Review*, 100, 22-30.
- Chu, P. S., Saucier, D. A., & Hafner, E. (2010). Meta-analysis of the relationships between social support and well-being in children and adolescents. *Journal of social and clinical psychology*, 29(6), 624-645.
- Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American Psychologist*, 59(8), 676-684.
- D'Alessio, F. A., Avolio, B. E., & Charles, V. (2019). Studying the impact of critical thinking on the academic performance of executive MBA students. *Thinking Skills and Creativity*, 31, 275-283.
- Feizy, A., Mesrābādi, J. (2015). Meta-analysis of effectiveness of group teaching methods on learners' cognitive, emotional and social indicators. *Educational Innovations*, 14(4), 100-123. [In Persian]
- Francis, B. K., & Babu, S. S. (2019). Predicting academic performance of students using a hybrid data mining approach. *Journal of medical systems*, 43(6), 1-15.
- George, L. K., Okun, M. A., & Landerman, R. (1985). Age as a moderator of the determinants of life satisfaction. *Research on Aging*, 7, 209-233.
- Higgins, J. P., Thompson, S. G., Deeks, J. J., & Altman, D. G. (2003). Measuring inconsistency in meta-analyses. *British Medical Journal*, 327(7414), 557-560.
- Iglesia, G. D., Stover, J. B., & Liporace, M. F. (2014). Perceived social support and academic achievement in Argentinean college students. *Europe's Journal of Psychology*, 10(4), 637-649.
- Jensen, M. P., Smith, A. E., Bombardier, C. H., Yorkston, K. M., Miró, J., & Molton, I. R. (2014). Social support, depression, and physical disability: age and diagnostic group effects. *Disability and health journal*, 7(2), 164-172.
- Kareshki, H. & Mohseni, N. (2016). *Motivation in Learning and Instruction (theories and applications)*. Tehran: Avayanoor.
- Kaur, K. & Beri, N. (2020). Social support and academic success: a correlational study. *Journal of critical reviews*, 7(19), 1925-1929.
- Keat, K. L.W., Chin, W.S., & Seong, L.C. (2018). Undergraduates' Academic Performance, Self-Esteem and Perceived Social Support as Determinants of Perceived Stress. *International Journal of Human Resource Studies*, 8(4), 95-111.
- Li, J., Han, X., Wang, W., Sun, G., & Cheng, Z. (2018). How social support influences university students' academic achievement and emotional exhaustion:

- The mediating role of self-esteem. *Learning and Individual Differences*, 61, 120-126.
- Mesrabadi, J. (2016). *Meta Analysis: Concept, Software & Reporting*. Tabriz: Azarbaijan Shahid Madani University. [In Persian]
- Mezuk, B., Ratliff, S., Concha, J. B., Abdou, C. M., Rafferty, J., Lee, H., & Jackson, J. S. (2017). Stress, self-regulation, and context: Evidence from the health and retirement survey. *SSM-population health*, 3, 455-463.
- Mir Darikvand, F., Haji Husainnezhad, G. R., Ali Asgari, M., & Adibmanesh, M. (2016). The effect of active teaching method on academic performance in science: the case of 3rd grade junior high school students in Andimeshk city (2010-2011). *Research in Curriculum Planning*, 12(47), 133-144. [In Persian]
- Mohammadi molod, S., zavvar, T. (2020). The relationship between emotional intelligence and academic achievement: a meta-analysis study. *Journal of Educational Scinces*, 27(1), 161-182. [In Persian]
- Moradi, N., Hajiyakhchali, A., Morovati, Z. (2015). Investigating the Causal Relationship of Time Management and Perceived Social Support with Psychological Well-Being and Academic Performance. *Journal of Psychological Achievements*, 22(1), 209-226. [In Persian]
- Ogbeide, D., & Ugwu, C. (2016). Relationship between social support and academic performance among undergraduate students of Madonna University. Nigeria. *Global Journal of Applied, Management and Social Sciences (GOJAMSS)*, 13, 70-77.
- Ozayi, N., Ahmadi, G., & Azimpoor, E. (2021). The effect of perceptions of learning environment and academic engagement on academic performance of secondary school male students: The mediating role of academic self-efficacy. *Knowledge & Research in Applied Psychology*, 22(1), 168-181. [In Persian]
- Ozsaban, A., Turan, N., & Hatice, K. A. Y. A. (2019). Resilience in nursing students: The effect of academic stress and social support. *Clinical and Experimental Health Sciences*, 9(1), 69-76.
- Pascoe, M. C., Hetrick, S. E., & Parker, A. G. (2020). The impact of stress on students in secondary school and higher education. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25(1), 104-112.
- Pourseyyed, S. M., Motevalli, M. M., Pourseyyed, S. R., & Barahimi, Z. (2015). Relationship of Perceived Stress, Perfectionism and Social Support with Students' Academic Burnout and Academic Performance. *Educ Strategy Med Sci*, 8(3), 187-194. [In Persian]
- Quílez-Robres, A., Moyano, N., & Cortés-Pascual, A. (2021). Motivational, Emotional, and Social Factors Explain Academic Achievement in Children Aged 6–12 Years: A Meta-Analysis. *Education Sciences*, 11(9), 513.
- Richardson, M., Abraham, C., & Bond, R. (2012). Psychological correlates of university students' academic performance: a systematic review and meta-analysis. *Psychological bulletin*, 138(2), 353.

- Rodriguez, M. S., & Cohen, S. (1998). Social support. *Encyclopedia of mental health*, 3(2), 535-544.
- Sabzi khoshnami, M., Abazari, Z., & Qasemzade, D. (2016). Investigating the Relationship between Social Support and Study Experience with Academic Performance of Rehabilitation Students of Tehran University of Wellbeing and Rehabilitation Sciences in the Academic Year 94-95. *Journal of Iranian Higher Education*, 8(3), 137-155. [In Persian]
- Safae, M., rezaei, A., Talepasand, S. (2019). Predict academic performance based on family support, Friends Support and Others Support: The Mediating Role of Academic Self-Efficacy, Academic Resilience and Academic Engagement. *Educational Psychology*, 15(52), 239-268. [In Persian]
- Seyfzadeh, A., Haghghatian, M., & Mohajerani, A. (2020). Perceived social support and social isolation in the older adults. *Depiction of Health*, 10(4), 300-309. [In Persian]
- Shirbandi, M., Kakayi, S., Cheraqi Kohreh, E., & Sharifi, H. (2021, March 14). The relationship between emotional intelligence and social support with academic achievement in high school students in Hililan. 3rd International Conference on Psychology, *Educational Sciences & Social Studies*, Hamedan, Iran. 1-9. [In Persian]
- Soe, T. T. (2020). The Relationship of Social Support with Academic Achievement and Career Aspiration of Grade-8 Students in Myanmar. *Technium Soc. Sci. J.*, 9, 144.
- Soorgi, C., Ghanifar, M., Asadi Yoonesi. M. R. & Ahi, Q. (2020). The effectiveness of emotional self-control on students' academic vitality and academic performance. *Quarterly Journal of Child Mental Health*, 7(3), 40-52. [In Persian]
- Tamannaefar M R, Mansourinik A. (2014). The relationship between personality characteristics, social support and life satisfaction with university students' academic performance. *IRPHE*, 20(1), 149-166. [In Persian]
- Vahidi, Z., & baratali, M. (2017). Predicting Academic Performance of high School Students Based on Meta-Cognitive Skills and Self-Regulation. *Educ Strategy Med Sci*, 10(2), 103-114. [In Persian]
- Ziaee, S. (2014). Relationship of Clinical Instruction Stress with Life Events Stress, Self-Efficiency, Social Support, Stress Coping Strategies and Academic Performance in Midwifery Students. *Educ Strategy Med Sci*, 7(4), 249-256. [In Persian]